

SLOVENSKÝ JAZYKA A SLOVENSKEJ LITERATÚRY

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Slovenský jazyk ako druhý jazyk popri materinskom jazyku žiakov je špecifickým predmetom v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Má nielen významné a osobitné miesto, ale aj výrazne odlišnú funkciu od ostatných cieľových jazykov (cudzích jazykov), ktoré sa na školách vyučujú. Slovenský jazyk je dorozumievacím jazykom občanov maďarskej národnosti v styku s ostatnými občanmi v Slovenskej republike. Spoločenskou požiadavkou je preto aktívne zvládnutie slovenského jazyka. Genealogicky a typologicky sa však odlišuje od materinského jazyka žiakov. Aj výber metód, foriem a prostriedkov vyučovania je odlišný od vyučovania materinského jazyka a riadi sa princípmi vyučovania cudzích jazykov.

Vyučovanie slovenského jazyka významnou mierou prispieva k všestrannej príprave žiakov na život. Žiaci sa zdokonaľujú v rečovej komunikácii spojenej s ich spoločenským a pracovným prostredím.

Vzdelávací štandard zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry (ďalej len VŠ) pre absolventov učebných odborov, ktorých absolvovaním žiak získa úplné stredné odborné vzdelanie, je identický s Cieľovými požiadavkami pre predmet slovenský jazyk a slovenská literatúra, keďže základnou funkciou daného štúdia je príprava žiakov na maturitnú skúšku.

1 Požiadavky na maturitnú skúšku zo slovenského jazyka

1.1. Žiaci na maturitnej skúške zo slovenského jazyka by mali zvládnuť tú učebnú látku, ktorú nadobudli počas štúdia na strednej škole s VJM. Fundamentálnym obsahom vyučovania sa stáva systematické formovanie, rozvíjanie a prehĺbovanie vedomostí, zručností a návykov. Systém požiadaviek na tieto vedomosti by mal vychádzať zo Štátneho vzdelávacieho programu zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry pre stredné školy s vyučovacím jazykom maďarským.

1.2. Žiak by mal vedieť aktívne využiť svoju doteraz nadobudnutú slovnú zásobu v rôznych rámcových tematických okruhoch osvojených počas stredoškolského štúdia a okamžite reagovať na novú vzniknutú situáciu (napr. kladenie otázok zo strany maturitnej komisie). Žiaci by mali disponovať takou slovnou zásobou, aby pri svojom ďalšom štúdiu na vysokých školách neboli znevýhodnení v porovnaní so žiakmi stredných škôl s materinským jazykom slovenským.

1.3. Osobitne významné miesto zaujme v hierarchii jazykovej výchovy kvalita rečového prejavu, jeho kultúrnosť nielen z hľadiska hovorených prejavov (intonácia a výslovnosť, funkčné striedanie tempa a sily hlasu, dôrazu a prestávky, mimiky a gestikulácie), ale aj z hľadiska logickej nadväznosti (obsahová výstavba jazykového prejavu).

1.4. Veľmi dôležité je poznať hranicu medzi nárečovou a spisovnou podobou slovenského jazyka. Mnohokrát mimoškolské prostredie výrazne ovplyvňuje rečový základ žiakov, čím im umožňuje ľahšie pochopiť rozdiely medzi nárečím a spisovným jazykom, a tým ich nabáda k aktívnemu používaniu spisovnej podoby slovenského jazyka.

1.5. Poznanie gramatického systému slovenského jazyka tvorí nevyhnutný základ pre aplikovanie získaných poznatkov z pravopisu a aktívne používanie jeho písomnej podoby.

1.6. Veľkou výhodou pre žiaka je schopnosť skonštruovania „štylistických“ textov podľa požiadaviek istými štýlovými prostriedkami a spôsobmi do ucelených prejavov pomocou počítača (napr. zostavenie životopisu, žiadosti, správy, pozvánky, inzerátu, objednávky a iné).

1.7. Žiak by mal dôkladne poznať gramatický systém slovenského jazyka, aby pochopil, rozoznal a tvorivo aplikoval získané poznatky či termíny v inej humanitnej disciplíne, učebnom predmete (anglický, nemecký jazyk).

2. Všeobecné ciele a požiadavky na maturitnú skúšku zo slovenskej literatúry

2.1 Základnou požiadavkou prípravy žiakov na maturitnú skúšku zo slovenskej literatúry je fakt, aby žiaci nadobudli také komunikačné schopnosti, ktoré im uľahčujú ich improvizračné aktivity a zároveň prispievajú aj k estetickému vnímaniu literárno-umeleckého textu. Získaním čitateľskej zručnosti sa usilujú reprodukovať prečítaný úryvok. Žiaci tvorivo môžu zasahovať aj do korpusu literárneho diela, a tým samostatne tvoriť nový text.

2.1. Osvojené vedomosti, zručnosti a návyky vo vyučovacom procese majú umožniť ďalšie vzdelávanie, samovzdelávanie a aktívny celoživotný kontakt so slovenskou literatúrou.

2.2. Žiak má mať schopnosť reprodukovať obsah literárneho textu a osobitne dbať na kompozíciu, ako aj na literárnoteoretické a jazykové javy. Na základe hlbšej analýzy literárneho diela (úryvku) chápať s kritickým odstupom a nadhľadom systémovú celistvosť umeleckého diela.

2.3. Komparatívne objasňovať historicko-spoločenské a literárno-umelecké špecifiká, ktoré sú charakteristické tak pre maďarskú, ako aj pre slovenskú literatúru.

3. Požiadavky na písomnú maturitnú skúšku

3.1. Externá písomná maturitná skúška je porovnávací skúška vedomostí a schopností zo slovenského jazyka a slovenskej literatúry v celoslovenskom meradle. Pomocou nej sa testuje a hodnotí úroveň a kvalita poznania. Je to súbor otvorených a zatvorených otázok z jazyka a literatúry, pričom dominantnú úlohu majú otvorené otázky. Výsledky sa kontrolujú a hodnotia pomocou ústredne vypracovaného kľúča.

3.2. Interná písomná maturitná skúška – podmienkou jej úspešného uskutočnenia je:

- schopnosť aplikovať získané poznatky z pravopisu a gramatiky v písanej podobe;
- pohotovo štylizovať jednotlivé slohové žánre i dlhšie slohové útvary (napr. úvaha, opis, výklad, rozprávanie, diskusný príspevok atď.);
- uplatniť náročnosť, variabilitu a primeranosť vyjadrovania sa, výberu slov, témy, slohového žánru a slohového postupu;
- celková štylistická pohotovosť, t.j. schopnosť žiaka informovať, opisovať, logicky argumentovať, vysvetľovať alebo rozprávať v medziach predpísaného slohového útvaru alebo žánru;
- sčítanosť žiaka a jeho doteraz získané literárne vzdelanie.

4. Požiadavky na ústnu maturitnú skúšku

Vo vyučovaní slovenského jazyka a slovenskej literatúry sa komplexne realizujú tri základné ciele: komunikatívny, informatívny a formatívny. Tieto ciele by sa mali zohľadňovať aj pri požiadavkách na ústnej maturitnej skúške. Sú to predovšetkým:

- schopnosť žiakov štylisticky primerane, samostatne a pohotovo kultivovane vyjadriť svoje myšlienky – kultúrne jazykové vyjadrenie;
- schopnosť pochopiť text/porozumieť textu, vedieť odpovedať na otázky, tvoriť otázky a *samostatne* rozprávať na danú tému (konverzačnú i literárnu);
- vedieť využiť poznatky z čítania beletrie a odbornej literatúry, ako aj nadobudnuté vedomosti získané pomocou masovokomunikačných prostriedkov či počas iných vyučovacích hodín. Vedieť rozprávať o daných témach, hodnotiť ich a vyjadriť logické súvislosti pri rozprávaní.
- schopnosť analyzovať a interpretovať javy z hľadiska širších súvislostí i vo vzťahu k iným umeleckým druhom (film, výtvarné umenie, hudobné umenie, architektúra);
- schopnosť demonštrovať osobitosti literárnych diel s kritickým odstupom, tvorivo uplatniť vlastné skúsenosti a zaradiť autora a jeho literárne dielo/diela do správneho literárneho obdobia a literárneho smeru, prúdu či hnutia;
- schopnosť rozpoznať a objasňovať tie osobitosti, ktoré sú charakteristické a spoločné pre slovenskú i maďarskú literatúru (napr. vo folklóre výskyt rovnakých alebo podobných ľudových hrdinov).

Slovenský jazyk

Tematické okruhy	Obsahový štandard
Jazyk a reč	Jazyková komunikácia, úlohy jazyka. Delenie slovanských jazykov a miesto slovenského jazyka medzi jazykmi sveta. Útvary národného jazyka (spisovné a nespisovné slová).
Fonetika a pravopis	Písanie veľkých písmen. Využívanie internetu na získavanie informácií a počítača na tvorbu textov. Systém slovenských hlások. Spisovná výslovnosť (ortoepia). Spodobovanie; výslovnosť predložiek, zdvojených spoluhlások. Rytmické krátenie. Princípy slovenského pravopisu (napr. písanie <i>i/y</i> , <i>í/ý</i> , vybrané slová, písanie <i>ä</i> , písanie interpunkčných znamienok, písanie veľkých písmen, rozdeľovanie slov).
Náuka o slove	Rozvrstvenie spisovnej slovnej zásoby jazyka, jej premena a pohyb (hovorové, odborné, cudzie slová, neologizmy; jadro slovnej zásoby). Spôsoby tvorenia slov.
Sémantika	Slovný význam – vzťahy medzi významami slov. Obrazné vyjadrenie (jednovýznamové a viacvýznamové slová, prenesený význam: metafora, metonymia). Viacslovné pomenovania (združené pomenovania, frazeologizmy). Odborné termíny.
Morfológia	Systém slovných druhov (ohybné: druh, gramatické kategórie; neohybné – rozpoznanie vo vete).
Syntax	Veta, klasifikácia viet. Vety podľa obsahu a zámeru hovoriaceho. Vety podľa členitosti (jednočlenná, dvojčlenná: úplná, neúplná). Vety podľa zloženia (jednoduchá: holá, rozvitá, súvetie: priraďovacie, podraďovacie). Druhy priraďovacieho a podraďovacieho súvetia. Vetné členy (základné a rozvíjacie vetné členy), ich rozlíšenie vo vete. Poradie slov vo vete, správny slovosled. Składy (prisudzovací, určovací, priraďovací).
Sloh – štylistika	Jazykový štýl, charakteristické znaky jednotlivých štýlov. Najčastejšie slohové útvary – žánre. Jazykový štýl a jeho delenie (hovorový, odborný, publicistický, rečnícky). Slohový postup (informačný, opisný, výkladový, rozprávací). Slohové útvary – žánre (správa, oznámenie, žiadosť, objednávka, pozvánka, list, výklad, výťah, opis pracovného postupu, opis osoby)

	– charakteristika, rozprávanie príbehu, poviedka.
Písomná vyjadrovacia schopnosť	Správne členenie textu (úloha odsekov v texte). Využívanie jazykových príručiek a dvojjazyčných slovníkov pri tvorbe textu. Znalosť zostavenia osnovy, obsahu, konspektu, slohových útvarov (napr. krátka informácia, správa, telegram, inzerát, pozdrav, splnomocnenie, pozvánka, životopis, žiadosť, prihláška, potvrdenie, blahoželenie).
Ústna vyjadrovacia schopnosť	Vyjadrovanie sa kultivovanou slovenčinou v prirodzenom tempe k daným témam. Aktívne ovládanie slovnej zásoby konverzačných tém. Samostatné vyjadrovanie vlastného názoru (zostavovanie otázok, schopnosť porozprávať o prečítanom alebo počutom texte). Znalosť osobitostí hovorovej reči (prízvuk, intonácia, sila reči, tempo, pauza) a ich využitie v súvislom prejave kultivovanou slovenčinou k daným konverzačným témam. Aktívne ovládanie slovnej zásoby z jazykovej výchovy. Samostatné vyjadrenie vlastného názoru (zostavovanie otázok, rozprávanie o prečítanom alebo počutom texte). Úloha mimojazykových prostriedkov v ústnom prednese (gestá, mimika).

Maturitná skúška zo slovenskej literatúry

Z hľadiska literárnej komunikácie maturitná skúška vyžaduje od žiaka analytickú a interpretačnú činnosť v procese skúmania umeleckého textu. Literárne dielo treba rozoberať s kritickým odstupom a nadhľadom. Pri interpretácii nečleniť text na krátke pasáže - kapitoly, ale chápať jeho systémovú celistvosť.

Žiak podstúpi sujet, fabulu, postavenie epizód, postáv a couleur local literárneho diela hlbšej analýze podľa literárnoteoretických a jazykových javov na základe získaných vedomostí, subjektívnej kvality a vlastných komunikačných schopností.

Maturitná skúška predpokladá a vyžaduje dôkladné a kvalitné poznatky o slovenskej literatúre ako aj schopnosť práce s literárnym textom. Od žiaka sa vyžaduje čítať plynule so správnym prízvukom a intonáciou, uviesť príklady na spoločné motívy, témy a postavy slovenskej a maďarskej literatúry, rozlíšiť jednotlivé žánre, vedieť jednoducho a stručne charakterizovať ľudské vzťahy, osudy a postavy v dielach, mať prehľad o vývinových obdobiach slovenskej literatúry, ovládať lyrické prostriedky na vyjadrenie obsahu a citov. Keďže literárne dielo vzbudzuje v žiakovi predovšetkým estetické pocity, žiak by mal mať schopnosť túto hodnotu diela vnímať a aktívne na ňu reagovať.

Slovenská literatúra

Tematické okruhy	Obsahový štandard
Ľudová slovesnosť	<p>Ľudová slovesnosť – najčastejšie žánre, vplyv ľudovej slovesnosti na umelú literatúru.</p> <p>Žánre ľudovej slovesnosti: piesne (historické, vojenské, zbojnícke, pastierske), balady, povesti (jánošíkovská tematika), rozprávky (fantastické, realistické, ľudové, umelé), príslovia, porekadlá, hádanky, pranostiky, ľudové hry, obrady – spoločné znaky s maďarskou ľudovou slovesnosťou.</p> <p>Zberatelia ľudovej slovesnosti.</p>
Literatúra Veľkomoravskej ríše	<p>Staroslovienska literatúra – charakteristika obdobia, spoločenské a kultúrne pomery vo Veľkomoravskej ríši, účinkovanie Cyrila a Metoda, pamiatky pôvodnej a prekladovej literatúry.</p>
Osvietenstvo a klasicizmus	<p>Charakteristika obdobia (Anton Bernolák, Jozef Ignác Bajza, Juraj Fándly – stručný prehľad).</p> <p>Preromantizmus a myšlienka slovanskej vzájomnosti v tvorbe Jána Kollára (Slávy dcéra) a Jána Hollého (Svätopluk).</p> <p>Divadlo a dráma v službách národnej myšlienky – Ján Chalupka (Kocúrkovo).</p>
Romantizmus	<p>Charakteristika obdobia (politické pomery v Uhorsku v prvej polovici 19. storočia. Formovanie revolučno-demokratickej mládeže na Slovensku. Slovensko – maďarské literárne vzťahy).</p> <p>Uzákonenie spisovnej slovenčiny.</p> <p>Hlavní predstavitelia štúrovskej generácie: Ľudovít Štúr (informatívne), Samo Chalupka, Andrej Sládkovič, Janko Kráľ, Ján Botto.</p> <p>Samo Chalupka - diela s jánošíkovskou a protitureckou tematikou a tematikou boja za národnú slobodu.</p> <p>Andrej Sládkovič - básnické skladby Marína a Detvan.</p> <p>Janko Kráľ - porovnanie jeho tvorby s tvorbou Sándora Petőfiho.</p> <p>Ján Botto a ľudová slovesnosť. Rozbor jeho najznámejších diel (Žltá ľalia, Smrť Jánošíkova).</p> <p>Predstavitelia romantickej prózy: Jozef Miloslav Hurban, Ján Kalinčiak (úryvky z učebnice a antológie).</p>
Porevolučné a matičné roky	<p>Charakteristika obdobia (Bachov absolutizmus a kríza slovenského národného hnutia. Nová kodifikácia spisovnej slovenčiny. Memorandové zhromaždenie, založenie Matice slovenskej, slovenské gymnáziá).</p> <p>Tvorba Jána Palárika. Tvorba Jonáša Záborského (spomenúť medzi predstaviteľmi doby).</p>
Realizmus	<p>Charakteristika obdobia. Sociálno-spoločenské a politické podmienky rozvoja realistickej literatúry.</p> <p>Svetozár Hurban - Vajanský – otázka zemanstva v jeho próze.</p> <p>Pavol Országh - Hviezdoslav – kritika spoločnosti v jeho lyrike,</p>

	<p>epike a dráme: Hájnikova žena, Ežo Vikolinský, Gábor Vikolinský; Herodes a Herodias.</p> <p>M. Kukučín – charakter poviedok a postáv z dedinského prostredia. Zobrazenie zemanstva. Rozbor poviedky Keď báčik z Chochoľova umrie.</p> <p>Jozef Gregor - Tajovský – jeho epické a dramatické diela. Rozbor poviedky Maco Mlieč.</p> <p>Božena Slančíková - Timrava – postoje ľudí k vojne v novele Hrdinovia. Rozbor poviedky Ťapákovci.</p>
Literárna moderna	<p>Charakteristika obdobia. Literárne smery a prúdy.</p> <p>I. Krasko – predstaviteľ slovenskej literárnej moderny.</p>
Literatúra medzi dvoma svetovými vojnami	<p>Charakteristika obdobia. Literárne smery a prúdy v medzivojnovnej próze a poézii.</p> <p>Janko Jesenský – prozaické diela z malomestského prostredia.</p> <p>Milo Urban – charakteristika románu Živý bič.</p> <p>Jozef Cíger Hronský – prierez jeho tvorbou. Rozbor diela Jozef Mak.</p>
Lyrizovaná próza	<p>Lyrizovaná próza – jej charakteristické znaky. Predstavitelia: Ľudo Ondrejov, Dobroslav Chrobák, Margita Figuli, František Švantner.</p> <p>Ľudo Ondrejov – život a tvorba.</p> <p>Margita Figuli – rozbor diela Tri gaštanové kone.</p> <p>František Švantner – charakteristika tvorby.</p>
Poézia medzivojnovného obdobia	<p>Charakteristika medzivojnovnej poézie.</p> <p>Emil Boleslav Lukáč – prierez jeho tvorbou.</p> <p>Ján Smrek – vitalizmus v jeho tvorbe; prierez jeho tvorbou (1 dielo informatívne, rozbor).</p> <p>Porovnanie tvorby Emila Boleslava Lukáča a Jána Smreka s dielami Adyho. Komparácia slovensko-maďarských literárnych vzťahov.</p>
Slovenská medzivojnovná dráma	<p>Vznik stálych divadelných scén a profesionálnych divadiel.</p> <p>Tvorba Ivana Stodolu – zobrazenie malomestského prostredia. Interpretácia jednej drámy. Rozbor drámy Jožko Púčík a jeho kariéra.</p> <p>Július Barč - Ivan – veselohry a drámy. Rozbor drámy Matka.</p>
Slovenská literatúra roku 1945	<p>Spoločenská a politická situácia; vývojové etapy prózy.</p> <p>Hlavní predstavitelia povojnovnej prózy.</p> <p>František Hečko – prierez životom a tvorbou. Interpretácia úryvkov z románu Červené víno podľa učebnice a antológie.</p> <p>Vladimír Mináč – rozbor úryvkov jeho diel z učebnice a antológie.</p> <p>Alfonz Bednár – rozbor románu Sklený vrch.</p> <p>Ladislav Mňačko – analýza jeho prozaických diel, ktoré sa nachádzajú v učebnici a antológii.</p> <p>Rudolf Jašík – rozbor románu Námestie svätej Alžbety.</p> <p>Peter Jaroš – prehľad tvorby. Úryvky z románu Tisícročná včela.</p> <p>Ladislav Ballek – rozbor úryvkov z románu Pomocník a Agáty nachádzajúcich sa v učebnici a antológii.</p>

	Dušan Mitana a jeho postmodernizmus – rozbor ukážok z učebnice a antológie.
Slovenská poézia po roku 1945	Prehľad o básnických snaženiach po roku 1945 až po súčasnosť. Obdobie schematizmu: Ján Kostra, Pavol Horov, Vojtech Mihálik. Generácia 1956 – Milan Rúfus, Miroslav Válek.
Slovenská dráma po roku 1945	Stručná charakteristika vývoja drámy. Hlavní predstavitelia. Tvorba autorov malých divadelných foriem. Štefan Králik – analýza úryvkov z jeho drám nachádzajúcich sa v učebnici a antológii. Peter Karvaš – rozbor úryvkov z jeho drám nachádzajúcich sa v učebnici a antológii. Ivan Bukovčan – analýza úryvkov z jeho drám nachádzajúcich sa v učebnici a antológii. Stručná charakteristika tvorby autorov malých divadelných foriem: Milan Lasica – Július Satinský, Stanislav Štepka – rozbor úryvkov z učebnice a antológie.

Návrh na odporúčanú literatúru

Odporúčanú literatúru by mali žiaci prečítať vo štvrtom ročníku najneskôr do marca, pretože z nasledujúcich diel budú testovaní:

- Ján Botto: Smrť Jánošíkova
- Samo Chalupka: Mor ho!
- Andrej Sládkovič: Detvan
- Martin Kukučín: Rysavá jalovica
- Božena Slančíková – Timrava: Ťapákovci
- Jozef Gregor – Tajovský: Statky-zmätky
- Janko Jesenský: Pani Rafiková
- Milo Urban: Živý bič
- Margita Figuli: Tri gaštanové kone
- Rudolf Jašík: Námestie svätej Alžbety
- Ladislav Ballek: Pomocník
- Ivan Bukovčan: Kým kohút nezaspieva